

HELT SJUKT Å VÆRE SÅ JÆVLIG GOD. BRUK AV ADJEKTIVFORSTERKERE I MODERNE NORSK

RUTH VATVEDT FJELD

Universitetet i Oslo

SAMMENDRAG

Adjektivforsterkere omtales av flere språkforskere som ustabile elementer i et språks vokabular. En undersøkelse av bruken av adjektivforsterkere i fire norske talespråkskorpus samt to skriftspråkskorpus viser at noen øker i bruk mens andre blir stadig mindre brukt. I tillegg til å endre styrken i et adjektivs betydning markerer slike forsterkere ofte talerens holdning til det adjektivet uttrykker. Undersøkelsen viser i hvilken grad bruken av adjektivforsterkere endrer seg, og om det er forskjell mellom bruken i by og land og etter kjønn og alder.

KJÆRE JANNE

Helt siden jeg ble kjent med deg i 1986 har jeg beundret deg for din store appetitt – på faglige oppgaver, på mennesker, på problemer, på rettferdighet, på LIVET! Og jeg kjenner ingen som var så ivrig som du etter å gi meg (og alle andre) råd og gode tips, både om faglige og menneskelige saker og ting! Og du var alltid utrolig flink til å dra andre opp og fram og få dem til å komme over sin egen sjenanse eller treghet, uten at du satte ditt eget lys under en skjepp. Du visste godt hvem du selv var. Men du hadde ingen spisse, akademiske albuer, og du delte raust av hele deg. Jeg føler en dyp takknemlighet over å ha fått være din kollega og venn i alle disse årene.

[1] INNLEDNING

Denne artikkelen presenterer en undersøkelse av bruk av adjektivforsterkere i norsk ved å kartlegge hvilke ord som brukes til å forsterke eller intensivere innholdet i det adjektivet de står til. Nærmere bestemt vil jeg, ved å bruke seks korpus som er utviklet ved Tekstlaboratoriet ved Universitetet i Oslo under ledelse

av professor Janne Bondi Johannessen, prøve å finne ut hvilke adjektivforsterkere som er hyppig i bruk i moderne norsk, og hvilke som ser ut til å forsvinne ut av språbruken eller ha en hvileperiode. At vi har slike korpus lett tilgjengelig gjennom søkegrensesnittet Glossa, gjør det mulig å finne tallfestede og sikrere resultater for språkstudier av denne typen, og gjør språkforskning av leksikalske endringer mulig på en helt annen måte enn før. Det gjelder særlig for utforskning av typisk talespråklige fenomen som adjektivforsterkere.

Jeg ser nærmere på frekvens og noen sosiale variabler ved bruken av adjektivforsterkere i de fire valgte korpusene, og bruker to større skriftspråskorpus som sammenlikningsmateriale. For utvalg av forsterkerord tar jeg utgangspunkt i markøren *forst.* ved adverb i Bokmålsordboka (BOB) som fungerer som adjektivforsterkere. Disse søker jeg så opp foran adjektiv i NoWac, et større korpus av internettekster, som jeg anvender som en slags standard for ordforråd i moderne norsk. Deretter undersøkes bruken av disse i tilgjengelige talespråskorpus som er utviklet ved Tekstlaboratoriet på Universitetet i Oslo, og endelig bruker jeg Leksikografisk bokmålskorpus som en slags kontroll for noen variabler, det gjelder særlig geografisk tilhørighet, alder og kjønn.

I del to beskrives hvordan forsterkerord defineres i faglitteraturen, og tidligere forskning diskuteres i del 3. I del 4 presenterer jeg en undersøkelse av adjektivforsterkere i norsk talemål med utgangspunkt i korpus utviklet på Tekstlaboratoriet. I del 5 presenteres bruken av adjektivforsterkere i norsk, og i del 6 diskuterer jeg om forsterkerne brukes forskjellig av kvinner og menn. I del 7 diskuteres hvordan leksikalske språkmoter oppstår, og i del 8 ser jeg nærmere på hvilke adjektiv som forsterkes. Del 9 avsluttes med en diskusjon av den leksikalske prosessen adjektivforsterkerne går gjennom ved økt bruksfrekvens, og vurderer om prosessen innebærer semantisk avbleking eller grammatikalisering.

[2] BAKGRUNN: FORSTERKERORD

Forsterkerord er et forsømt emne i norske språkbeskrivelser. *Norsk referansegrammatikk* (NRG) (Faarlund et al. 1997) har lite eller ingenting om dette leksikalske emnet, og jeg har heller ikke funnet noe om dem i andre grammatikker over norsk språk. Det nærmeste man kommer i NRG, er noen få ord om gradsadverb, som jo er en mer omfattende kategori, og som ikke berører forsterkerordene spesielt.

Forsterkerord kan defineres som adverb eller adverbelle fraser som formelt sett modifierer det semantiske innholdet i et overledd, eller markerer emfase. I samsvar med Bolinger (1972, s. 17) brukes termen forsterkere (intensifiers) her for både styrkende og svekkende modifikatorer. Bolinger deler forsterkere i

intensiverere (boosters), forhandlere (compromisers), forminskere (diminishers) og minimerere (minimizers). Som regel er forsterkere rent ekspletive attributter som ikke bidrar til et utsagns meningsinnhold, men bare forsterker den emosjonelle kraften taleren vil markere. Forsterkerordene har altså en spesiell språklig funksjon. I og med at de gjerne har en svekket eller bleket leksikalsk betydning, kan de byttes ut uten at frasen de står i endrer saklig innhold eller gir ny informasjon, jf. utsagn som *det var bra/det var jævlig bra/det var utrolig bra*. Alle tre setningene informerer om at noe er bra, og de to siste sier i tillegg noe om talerens holdning til eller styrker sannhetsgehalten av denne opplysningen. Valg av forsterkerord er et personlig eller fritt valg og fungerer som talerens identitetsmarkør, gjerne som et signal om (ønsket) gruppetilhørighet, samtidig som forsterkerordene uttrykker talerens holdning til det som omtales.

I engelsk er forsterkere godt beskrevet, først og fremst i Dwight Bolingers *Degree Words* (1972). Han drøfter også grammatikalisering av gradsadverb, og hevder at *very* er et typisk grammatisk ord i moderne engelsk. De graderende eller forsterkende ordene er i stadig endring, sier han: «As each newcomer has appeared on the scene it has elbowed the others aside» (1972, s. 18), og påpeker samtidig at forsterkerord er det viktigste middelet vi har for å fornye og personliggjøre språket vårt.

Marm (1962) har i sin populærvitenskapelige bok om slang og sjargong et kapittel «Ord for grad og styrke», der han påpeker at «De forsterkende tillegg blir nokså fort nedslitt, og nye settes inn i stedet, eller man pusser rett og slett opp de gamle og så gjentar prosessen seg» (1962, s. 88). Han nevner forsterkerordene *fantastisk*, *kriminelt* og *fenomenalt* (uttalt fénnmenalt) som populære i sin egen tid. Videre trekker han fram *sørpe*, *rått*, *søkka(ndes)*, *stika(ndes)*, *knakandes*, *hakkandes*, *drita*, *møkka*, *forferdelig*, *skrekkelig*, *fryktelig*, *svinaktig*, *rasende*, *vanvittig*, *lidelig* som samtidens populære forsterkerord.

Bannevokabularet brukes ofte for å markere sterke følelser, noe som blir stadig mer akseptert i det offentlige rom. Dermed er det naturlig å anta at også bruken av tabuiserte forsterkerord øker, slik banneord generelt øker i aviser, radio og tv og ellers i allmenn språkbruk. Banning tilhører ikke lenger den private og muntlige sfære, blant annet er det tydelig i i avisspråk (jf. Fjeld 2014). Økningen av tabuord gjelder også adjektivforsterkere, og det kan følgelig være interessant å undersøke i hvilken grad tabuiserte adjektivforsterkere vinner terreng i moderne norsk, og forsøke å finne ut hvilke samfunnsgrupper som leder an utviklingen.

Adjektivenes hovedoppgave er å bestemme et overledd nærmere, og de fungerer som et slags presiseringsredskap ved tolkning av overleddets

betydning. Pinkal (1985, s. 49) klassifiserer adjektiv som presise eller ubestemte. De ubestemte er enten uskarpe (*fuktig*) eller relative (*stor*). Det vil si at tolkningen av det adjektivet betegner, er avhengig av overleddet (*stor mann/stor flue*). Adjektivet *stor* refererer til helt forskjellige mål om det bestemmer substantivet *mann* eller *flue*. Relative adjektiv kan deles i dimensjonsadjektiv (*høy*) eller vurderingsadjektiv (*pen*), et begrepspar som er grundig utforsket og utredet av Manfred Bierwisch (1987). Dimensjonsadjektiv kan bestemmes ved hjelp av måleinstrumenter, mens vurderingsadjektiv har ganske ubestemmelig innhold og er tolkningsavhengige (1987, s. 100). Bruk av forsterkerord er nettopp derfor vanligst ved vurderingsadjektiv, fordi de har annerledes tolkningsgrunnlag enn dimensjonsadjektiv (Fjeld 1998, s. 56). Dimensjonsadjektiv har en målbar relasjonsstørrelse i overleddet, som i utsagnet *en høy mann*. Tolkningen av *høy* har her klare begrensninger ut fra menneskelig størrelse. Men i uttrykket *en slem gutt*, har adjektivet ingen målbar relasjonsstørrelse, og tolkningen av det er subjektiv og ikke nøytralt målbar. Dermed står vi mer fritt til å velge karakteriserende forsterkere, som *utrolig*, *urimelig*, *jævlig*, *forbannet* om vi vil presisere eller bestemme slike ubestembare vurderinger.

Forsterkere kan være rent graderende eller mer karakteriserende. Ren gradering er grammatikalisert i norsk, enten som morfologisk (med *-ere* og *-est*) eller perifrastisk (med *mer* og *mest*) gradering. Hvis vi bruker en karakteriserende forsterker foran et dimensjonsadjektiv, som i frasen *en forbasket høy mann*, må det være et spesielt høydehinder eller andre spesifikke krav til stede for at taleren skal ha behov for å omtale mannens høyde som *forbasket*. Det antas at karakterisering er sjeldnere nødvendig ved forsterkning av dimensjonsadjektiv i konkret betydning. Men ved vurderingsadjektiv er det som regel egne vurderinger som uttrykkes, og da kan karakteriserende forsterkere falle mer naturlig. Det kan derfor være interessant å undersøke hvilken type adjektiv som gjerne får forsterkere.

[3] TIDLIGERE FORSKNING

Stig Johansson (1993, s. 40-46) var tidlig ute med korpuslingvistisk metode for å kartlegge semantiske kategorier av relasjonen adverb-adjektiv der adverbene ikke er rene gradsadverb. Han lanserer ti kategorier som han mener er utfyllende for relasjonen. Men han gjør oppmerksom på at dette må utforskes nærmere med bedre og mer tilpassede korpus enn LOB-korpuset¹, som var det eneste han hadde tilgjengelig i 1993. Tekstlaboratoriet ved ILN, Universitetet i Oslo har i årene siden Johanssons studier gjort en lang rekke korpus tilgjengelig, noe som nå gjør det mulig å se på disse relasjonene på nytt. Jeg vil imidlertid ikke

[1] <http://korpus.uib.no/icame/manuals/LOB/INDEX.HT>

ta utgangspunkt i Johanssons noe omfattende kategorisering, men prøve å følge opp nyere studier i engelsk og se hvordan resultatene fra disse passer for norsk.

Maria Theresa Robles Westervoll har skrevet sin masteroppgave om forsterkere: *Dødsinteressant eller sykt unyttig? En korpusbasert tilnærming til grammatikaliseringen av forsterkende elementer i norsk* (2015). Hun har som mål å finne en semantisk systematikk i de ordene hun mente grammatikaliseres til forsterkere. Westervoll fant at forsterkere gjerne hentes fra domener som uttrykker avvik fra det vanlige, og oftest med ord som har negative denotasjoner. Hun mener at negative uttrykk oppfattes som mer ekspressive enn positive (2015, s. 82). Hun sier også at forsterkerbruk markerer talerens meninger og kan gi indikasjoner på geografisk, kulturell eller sosial identitet (2015, s. 74).

Sali Tagliamonte (2008) påpeker at forsterkerord kommer og går, dvs. de kan ha en popularitetstopp, for så å bli glemt, men plutselig kommer de på moten igjen. Det gjelder både som uttrykk for forsterking (intensification) og for overdrivelse (exaggeration). Med hennes egne ord:

The distribution of intensifiers in apparent time provides startling evidence of change. *Very* is quickly moving out of favour and *really* has expanded dramatically. Moreover, there is evidence to suggest that other intensifiers are on the rise – *so* and *pretty*. Testing a series of contextual factors known to operate in the development of intensifiers (e.g. adjective function and type) as well as their intersection with social factors (e.g. age and sex) reveals evidence of ongoing delexicalization, but not as part of a continual longitudinal process. Instead, the profile of change reveals recycling, suggesting that the mechanisms of intensifier renewal may be more complex than previously thought. (2008, s. 391)

Karin Aijmer (2018) skriver om nye forsterkere i britisk engelsk, og har undersøkt endringer i bruken av adverbene *really*, *real*, *very*, *so*, *fucking*, *bloody*, *dead*, *terribly*, *damn* og *awfully* når de er brukt som forsterkere av adjektiv i talespråksdelen av British National Corpus fra 1994 og 2014 (BNC1994DS og BNC2014S). Hun konkluderer med at forsterkerord endrer seg svært raskt, enten ved å forsvinne ut av bruk, eller ved sterk bruksøkning. Aijmer regner også disse endringene som en grammatikalisering der fortsterkerordene blir deleksikalisert eller semantisk bleket.

[4] UNDERSØKELSE AV ADJEKTIVFORSTERKERE I NORSK TALEMÅL

I ordbøkene er det vanlig å merke av forsterkerord med bruksmarkeringen *først*.

Det Norske Akademis Ordbok (NAOB)² har 487 artikler med markøren, i Bokmålsordboka (BOB)³ er det 197, og av disse 197 er det 133 som bestemmer adjektiv. Hva som skal markeres slik, er ikke behandlet i lærebøker i leksikografi, og markeringen *forst.* er heller ikke forklart i veiledningen i de to ordbøkene; tydeligvis anses den som selvforklarende. Men det er ikke lett å se noe system for hvilke ord som har fått slik bruksmarkering, og hvilke som har unnsloppet. For eksempel har verken *fullstendig*, *kolossalt* eller *særlig* blitt markert med *forst.* i BOB, mens *drepende*, *fordømt* og *staurende* har. Siden markeringspraksisen i BOB ikke har vært helt konsistent, kan den ses som et uttrykk for redaktørenes skjønn, ofte som forklaring på avbleket betydning.

Utgangspunktet for valg av ord som undersøkes her, er lemmaer i BOB (som er markert med *forst.*

Først ble forekomsten av de 133 lemmaene som var markert med *forst.* i BOB, undersøkt i NoWac (Norwegian Web as corpus).⁴ NoWac er et korpus på 700 millioner ord, laget ved automatisk innsamling av tekster på internett i perioden november 2009–januar 2010. På grunn av sin størrelse og sitt brede teksttype-omfang bør NoWac gi et godt bilde av bokmålsbrukeres ordvalg, og fungerer som sammenlikningsgrunnlag for bruken av forsterkere i de øvrige korpusene sammen med Leksikografisk bokmålskorpus (LBK)⁵, som er et representativt og vektet korpus med tekster fra 1985 til 2013 på omlag 100 millioner ord.

Følgende talespråskorpus er brukt:

- (i) Taus v3,⁶ som inneholder uformelle intervjuer med 86 informanter fra Oslo i perioden 1971–73, og består av ca. 400 000 løpeord.
- (ii) LIA norsk,⁷ et korpus av dialektopptak med 1374 informanter på ca. 3,5 millioner løpeord, fra 1960- og 1970-tallet, der det er registrert både kjønn, opptakssted og opptaksår for de enkelte tekstene.
- (iii) BigBrother-korpuset,⁸ med opptak av første sesong fra 2001, med 12 unge voksne (23–36 år) av begge kjønn, og inneholder ca. 400 000 løpeord.
- (iv) NoTa⁹, et talespråskorpus med 166 informanter fra Oslo-området, og består av nesten 1 million løpeord fra perioden 2004–2006.

[2] <https://naob.no/>

[3] <https://ordbok.uib.no/>

[4] <https://www.hf.uio.no/iln/english/about/organization/text-laboratory/projects/nowac/index.html>

[5] <https://tekstlab.uio.no/glossa2/bokmal>

[6] <https://tekstlab.uio.no/glossa2/taus3>

[7] https://tekstlab.uio.no/glossa2/lia_norsk

[8] <http://www.tekstlab.uio.no/nota/bigbrother/>

[9] <http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/>

Forsterkerord	NoWaC	Taus	LIA	BB	NoTa
veldig*	0,46643	2,79189	0,72698	0,8039	2,92353
utrolig	0,10932	0,00774	0	0,03633	0,11285
virkelig*	0,03312	0,08257	0	0,00908	0,01358
eneste	0,03065	0,0129	0	0,00908	0,01254
ekstrem/t	0,0298	0	0,00029	0,01135	0,01567
fantastisk	0,01587	0,0129	0,00373	0,00454	0,00418
fryktelig	0,01357	0,09805	0	0,00681	0,04179
jævlig/jævla	0,01044	0,15998	0,00718	0,83569	0,16927
usedvanlig	0,00789	0,00516	0	0	0,00313
vanvittig	0,00782	0,00774	0	0,00908	0,00627
uhyre	0,00685	0,01548	0,00316	0	0
forferdelig*	0,00671	0,07225	0	0	0,01672
uvanlig	0,00463	0	0	0	0
latterlig	0,0032	0	0	0	0
jammen	0,00227	0,00516	0,00287	0	0
dønn	0,00194	0,00258	0,00029	0,00454	0
grusom/t*	0,00196	0	0	0	0,00209
dritt	0,00129	0	0,00029	0,02044	0,00313
ubeskrivelig	0,00122	0	0	0	0
knakende	0,00121	0,00258	0	0	0
urimelig	0,00121	0	0	0	0
usannsynlig	0,0012	0,00258	0	0	0
mektig	0,00118	0,00258	0	0	0
vilt	0,00114	0	0,00029	0	0,00104
umåtelig	0,00108	0	0	0	0
inderlig	0,00108	0,00516	0	0	0,00104
himla	0,00098	0	0,00029	0	0,00209

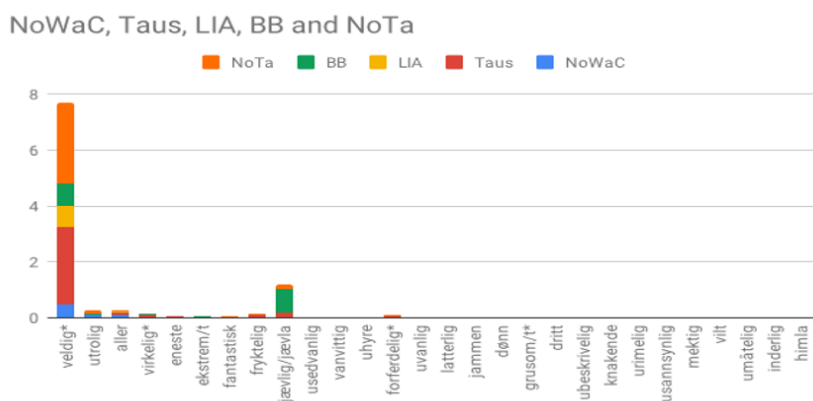
TABELL 1: Adjektivforsterkeres frekvens pr. 1000 ord i fem forskjellige korpus.
(Lemmaer merket med * er ekvivalenter til forsterkere undersøkt
i Aijmer 2018.)

Søkene ble gjort i søkegrensesnittet Glossa (Nøklestad et al. 2017) ved å velge muligheten «extended» for å avgrense det etterfølgende ordet til adjektiv, og dermed fant jeg også hvilke adjektiv som ble forsterket. Jeg sorterte vekk 18 av

forsterkerordene fra BOB som var homografe med helt andre ord og derfor ga mange feiltreff (f.eks. *knøtt*). Det var da 115 ord tilbake for videre undersøkelser. Av disse var det 13 som ikke ga treff: *belgende, blikkende, bommende, dyende, eiende, fordundre meg, forsyne meg, forsørge meg, kølende, musende, rispande, staurende, stokkende*. Siden de ikke ga treff i NoWac, antok jeg at de for tiden ikke er på popularitetstoppen blant norske forsterkerord. De fleste er såkalte falske presens partisipp-former som bare brukes i spesielle fraser og kan virke noe gammeldags i moderne norsk. De to adverbielle frasene som var markert med *forst.* ble også sortert vekk, og da var det 102 forsterkerord igjen for videre undersøkelse.

En undersøkelse av frekvensen av disse 102 adjektivforsterkerne i NoWac og de fire talemålskorpuserne ga data som viser spredning i tid, informantenes kjønn, alder, og bosted. De har svært varierende bruksfrekvens i NoWac, fra det overlegent mest brukte *veldig* med 326 503 treff til de 6 minst brukte med bare ett treff: *gorr, krittende, mukk, murende, rammende, skåldende*. Også her er det mange -ende-konstruksjoner (både ekte og falske presens partisipp). Resultatene, begrenset til de 27 mest brukte i NoWac-korpuset, er presentert i tabell 1. I og med at de undersøkte korpuserne har forskjellig størrelse, ble rådataene omregnet til antall forekomster pr 1000 ord for bedre sammenlikning.

Resultatene ble satt opp i en graf presentert i figur 1, for å tydeliggjøre forskjellene mellom frekvens i korpuserne.¹⁰ I alle var *veldig* det mest frekvente forsterkerordet, bortsett fra i BB-kopruset, der formene *jævlig/jævla* ble mest brukt. Som figuren tydeliggjør, var svært mange veldig lite brukt i de undersøkte korpuserne.

FIGUR 1: Skjematisert oversikt over forsterkerord i de fire undersøkte korpuserne.

[10] Takk til senioringeniør Joel Priestly, som har omregnet dataene og framstilt det grafiske sammendraget av dataene i tabell 1 og figur 1.

Siden ordene som er markert med *forst.* i BOB, gir et noe skjevt eller tilfeldig bilde av hvilke ord som er i bruk som adjektivforsterkere i norsk, har jeg valgt å undersøke noen flere vanlige forsterkere ut fra egen språkbobservasjon. Tabell 2 viser tilslag i de valgte korpusene.

	LBK	NoWac	Taus v.3	LIA	BB	NoTa
så	0,1833	1,4319	8,2260	0,3949	4,2398	3,9632
helt	0,0412	0,4742	0,7405	0,3944	1,1355	1,0334
svært	0,02533	0,27986	0,2116	0,0902	0,0022	0,0105
ganske	0,02012	0,1476	0,8850	0,4173	0,0023	0,8338
bare	0,01412	0,1187	0,2477	0,0003	0,4636	0,3344
særlig	0,00836	0,0558	0,1342	0,0288	0,0227	0,0428
spesielt	0,00573	0,0740	0,0490	0,0103	0,0136	0,0322
temmelig	0,00296	0,0186	0,1110	0,0285	0	0,0010
fullstendig	0,00288	0,0194	0,0002	0,0029	0,0091	0
ekstra	0,00233	0,0022	0,0232	0,0089	0,0204	0,0010
totalt	0,00110	0,0174	(1)	0,0032	0,0159	0,0031
komplett	0,00021	0,0026	(1)	0	0	0,0010
sykt	0,00006	0,0063	0	0	0	0,0063
bra	0,00031	0,0001	0,0008	0,0302	0,0273	0,0298

TABELL 2: Tidsaktuelle adjektivforsterkere som ikke er merket med *forst.* i BOB. Forekomst pr. 1000 ord i fire talespråkskorpus og ett skriftspråkskorpus.

Tabell 2 viser at *så* er mest brukt i de undersøkte korpusene, men pga. sin multifunksjonalitet tas den ikke med i denne undersøkelsen. Men det er tydelig at det har hatt sterk bruksøkning, kanskje med påvirkning fra engelsk so (jf. Aijmer 2018, s. 85). Som en klar nummer to i skriftspåk kommer *helt*, som altså heller ikke er merket med *forst.* i BOB. Det gjelder flere andre absolute (Allerton 1987) forsterkere som betegner et oppfylt mål eller toppnivå: *fullstendig*, *komplett* og *totalt*, samt de skalære *svært*, *ganske* og *rimelig*. De mest frekvente umerkede adjektivforsterkerne i alle korpusene er *så*, *helt*, *svært*, *ganske*, *bare*, bortsett fra i BB, der *særlig* og *spesielt* er de mest frekvente, foran både *svært* og *ganske*.

Om man regner at NoWac gir et tilfredsstillende bilde av ordbruken i moderne bokmål, kan vi konkludere med at *helt*, *svært* og *ganske* er de tre mest brukte adjektivforsterkerne. Deretter kommer *utrolig* og *virkelig*. Ingen av disse har noe tabu- eller motepreg, de kan forsterke både gode og vonde/dårlige egenskaper.

[5] BRUK AV TABUISERTE ADJEKTIVFORSTERKERE

Flere av de forsterkerne Aijmer (2018) undersøkte, tilhører det tabuiserte

ordforrådet. Det er ikke mulig å finne helt dekkende norske ekvivalenter til de engelske banneuttrykkene *fucking*, *bloody*, *dead*, *terribly*, *damn* og *awfull*, da tabuord som regel har ulike funksjoner og konnotasjoner i forskjellige kulturer, men de som er valgt i tabell 3, er valgt i samråd med en engelsk morsmålsbruker¹¹. Dessuten ble tre andre forsterkere med et tabuisert innhold tatt med (*forbannet*, *infernalsk*, *sabla*) for å undersøke om de øker i bruk som adjektivforsterkere.

De valgte adjektivforsterkerne ble først undersøkt for frekvens i NoWac og LBK, og bare de med en viss frekvens der ble så undersøkt i talespråkkorpusene både for frekvens og kjønn (der det var mulig). Resultatet er presentert i tabell 3. Den mest frekvente forsterkeren i NoWac er noe oveerraskende *sabla*, som knapt forekommer i talespråkkorpusene, bortsett fra i NoTa og LIA. Det kan være uttrykk for at *sabla* er noe utdatert i moderne talemål, LIA-opptakene er snart femti år gamle. (*Sabla* er for øvrig en eufemisert form for *satans*, lånt fra svensk.) Taus og BB har heller ingen belegg på *sabla*, men det forekommer i NoTa. Kanskje oppleves det som så eufemisert eller leksikalsk formørket at det kan brukes både i skrift og «dannet dagligtale».

	LBK	NoWac	Taus v.3	LIA	BB	NoTa
fucking	(4)	0,0016	0	0	0,0045	0
fuckings	(3)	0,001	0	0	0,0045	0
føkkings	(5)	(25)	0	0	0	0
blodig	0,0005	0,0007	0	0	0	(1)
dødsens	0,0007	0,0002	0	(2)	0	(2)
forbannet/-a	0,0023	0,0022	(1)	0	0,0477	(2)
fordømt	0,0016	0,0007	0	0	0	0
infernalsk	0,0001	(30)	0	0	0	0
sabla	0,0004	0,008	0	0,0017	0	0,00313

TABELL 3: Frekvens av norske tabuiserte forsterkere. (Råfrekvenser som er for lave til å gi utslag i promille, er angitt i parentes.)

Noen tabuiserte forsterkere brukes relativt ofte i NoWac, de relativt nye *fucking* og *føkkings* har til sammen 110 treff. Banneordet *forbannet/forbanna* gir til sammen 1547 treff i NoWac og er det mest brukte i LBK, mens *fuck*-forsterkerne der er nesten fraværende. En annen banneforsterker er *infernalsk* med 30 treff, som er et fremmedord for *helvete*, og forekommer ikke i talespråkkorpusene. Tabell 3 viser at de tabuiserte forsterkerne brukes mest i BB. Slike realityprogram blir

[11] Takk til senioringeniør Joel Priestly, som er oppvokst i London og kjenner feltet godt.

dels laget for å frembringe sterke følelser hos deltakerne for underholdningens skyld. I de andre korpusene er det lite bruk av tabuiserte forsterkere, men også her skulle vi gjerne hatt nyere korpus med yngre informanter. NB N-gram^{BETA 12} viser sterk økning både i *fucking*, *fuckings* og *føkkings*. Tabell 3 viser først og fremst at skriftspråk har mer bruk av tabuiserte adjektivforsterkere enn de undersøkte talespråkskorpene, sannsynligvis fordi disse mest består av intervjuer. De oppleves nok som mer formelle situasjoner der tabubelagte ord unngås. Unntaket er BB, som har et mindre kontrollert talespråk. Funnene i BB samsvarer ganske bra med Aijmers resultater (2018, s. 67), nemlig at de tradisjonelt tabuiserte adjektivforsterkerne synker i bruk, dvs. at de nye *fucking* og det norvagiserte *fuckings* øker.

Blant de forsterkerne som er merket i BOB, er også en rekke tidligere tabuiserte adjektivforsterkere. Frekvenssøk ga resultatene som er presentert i tabell 4 nedenfor.

	LBK	NoWac	Taus	LIA	BB	NoTa
herrens	0,0001	0,005	0	(1)	0	0,0010
møkk/møkka	0,0004	0,0006	0/0	(1)	0,0021	0,0031
dundrende	0,0002	0,0002	0	0	0,0021	0
knusende	0,0002	0,0001	0	0	0	0
knasende	0,0001	0,0001	0	0	0	0
hakkende	(4)	0,0001	0	(1)	0	0
gudsjammerlig	0,0003	0,0001	0	0	0	0
rasende	0,0010	0,0001	3	(2)	0,0021	0
kokende	0,0002	0,0001	0	1	0	0
salig	0,0001	(40)	0	0	0	0
faderlig	0,0002	(28)	0	0	0	0
steikende/ steika/steike	0,0001	0,0004	0	(13)	0,0068	0

TABELL 4: Tabuiserte adjektivforsterkere merket *forst.* i BOB pr. 1000 ord. (Råfrekvenser som er for lave til å gi utslag i promille, er angitt i parentes.)

Av forsterkerne fra BOB er det to som i dag klart kan regnes til banneord, nemlig *jævlig/jævla* og *dritt*. Ellers dokumenterer ikke BOB vanligvis tabuord. Avtabuiserte adjektivforsterkere som er markert med *forst.* i BOB, er (etter fallende frekvens i NoWac) *himla*, *fordømt*, *herrens*, *kul* (i fraser som *kul umulig*), *møkk*, *steikende* og *steike*. Muligens er *dundrende*, *knusende*, *knasende*, *hakkende*,

[12] http://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/

gudsjammerlig, rasende, faderlig, fortærende, gloende og ildende, som også har merkelappen *forst.* i BOB, også fra et tidligere bannevokabular som uttrykk for straff etter døden eller som henspiller på førkristne guder som Tor med hammeren. De er uansett lavfrekvente i NoWac og brukes i moderne norsk bare i faste uttrykk, som *gloende varm, skåldende het, faderlig fort.* Ellers viser tabell 4 at svært mange tabuiserte adjektivforsterkere som er markert med *forst.* i BOB er lite brukt i talespråkskorpusene og refererer nok mest til tidligere tiders kraftuttrykk. Det er selvsagt en viktig leksikografisk oppgave å dokumentere disse også.

[6] REFLEKS ELLER REFLEKSJON? KJØNN OG FORHOLDET TIL FANTASI OG VIRKELIGHET

Aijmer (2018, s. 74) fant at særlig unge kvinner bruker tabuiserte forsterkerord, som *fucking*, i mange tilfeller mer enn det menn gjør. Først når kvinner er blitt middelaldrende, bruker de et dannet språk, ifølge Aijmer. Hennes undersøkelse gjelder engelsk talespråk, det kan være annerledes i norsk. Det er heller ikke bare tabuiserte forsterkerord som regnes som typisk kvinnelig uttrykksmåte, en del forsterkerord for overdrivelser er tydelig mer brukt av kvinner enn av menn, ifølge Aijmer. Unge kvinner i USA bruker mye *super* og *well* som forsterkerord, middelaldrende og eldre bruker *real*.

I nordisk språkvitenskap er det også blitt hevdet at kvinner bruker hyperbler mer enn menn, og også at de bruker følelsesladde ord oftere enn det menn gjør. Det er en vanlig forestilling at en del forsterkerord er typisk «damete», dvs. ble mest brukt av kvinner fra høyere sosiale lag, først og fremst fordi kvinner har så mye sterkere følelser. Professor Sigurd Kolsrud skrev grunnboka *Maal og maalgransking* i 1922. Der har han viet kvinners språk et eget kapittel kalt «Um maalevna hjå kvinna», der han blant annet skriver om kvinners språk: «Me finn meir av refleks og mindre av refleksjon» (Kolsrud 1922, s. 20). Han hadde høy status i sitt fag, og denne påstanden ble dermed oppfattet som en sannhet. Det var den gang ikke så nødvendig å dokumentere sine påstander ved referanser eller egne undersøkelser. Og Kolsrud var i godt selskap med svenskprofessor Gustaf Cederskiöld (1917) og danskprofessor Otto Jespersen i Danmark (1922), selv om de kanskje formulerte seg noe mer forsiktig. Det kan derfor være interessant å undersøke om kvinner bruker flere hyperbole forsterkere som *fantastisk, fryktelig* og *utrolig* i moderne korpus.

De korpusene der variabelen kjønn er søkbar, er dessverre ikke veldig store, og dermed er tallene også noe tvilsomme, men det ser bare ut til å stemme delvis i de undersøkte korpusene. Adjektivforsterkeren *fantastisk* har 5 treff i Taus, 3 av kvinner og 2 av menn og 13 treff i LIA fordelt på 6 kvinner og 7 menn, og bare 2

treff i BB, 1 på hvert kjønn, og 4 i NoTa, der det er 2 på hvert kjønn. Kjønnsskjellene er altså her minimale. *Fryktelig* gir 38 treff i Taus, 30 sagt av kvinner og 8 av menn, mens NoTa har 40 treff fordelt med 20 på hvert kjønn. Treffene fra Taus og NoTa kan tyde på at *fryktelig* ble mer brukt av kvinner i Oslo for rundt femti år siden, mens det på 2000-tallet ikke er noen vesentlig kjønnsforskjell.

Noe tydeligere er forskjellene ved forsterkerordet *utrolig*, som gir 12 treff i BB, 8 sagt av kvinner og 4 av menn, og i NoTa er det 108 treff fordelt på 60 kvinner og 48 menn. Forsterkerordet *uhyre* kunne man tro var et «kvinneord», men det lille materialet som er tilgjengelig, viser det motsatte, nemlig i LIA der det er 11 treff, fordelt på 9 menn og 2 kvinner. Klare slutninger kan man neppe trekke av disse tallene, da materialet er så lite at det sannsynligvis ikke er signifikante forskjeller. En nærmere analyse av dataene fra LBK viser imidlertid et noe annet bilde. Dataene korrigert for antall mannlige (50 %) og kvinnelige (30 %) skribenter viser at *uhyre* velges omtrent dobbelt så ofte av mannlige som av kvinnelige, mens *fryktelig* og *utrolig* velges dobbelt så ofte av kvinnelige skribenter som av mannlige. *Fantastisk* fordeler seg ganske jamt på kvinnelige som mannlige forfattere. Men at det metaforiske *uhyre* skulle være mindre hyperbolt enn *fryktelig* eller *fantastisk*, er vanskelig å se. Det er vel like mye et uttrykk for vaner eller forventninger som refleks eller refleksjon som styrer disse valgene.

	LBK		Taus		LIA		BB		NoTa	
	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M
fantastisk	133	160	3	2	6	7	1	1	2	2
fryktelig	452	567	30	8	0	0	1	2	20	20
utrolig	992	956	0	3	0	0	8	4	60	48
uhyre	216	595	2	4	2	9	0	0	0	0

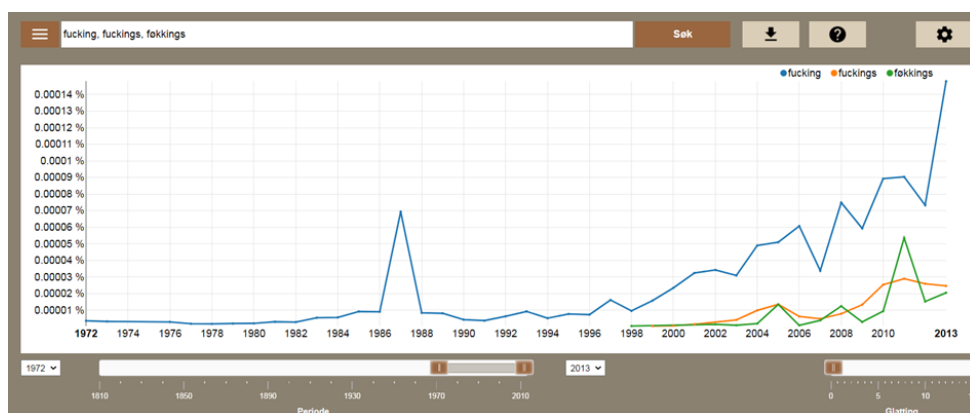
TABELL 5: Bruk av fire antatt feminine adjektivforsterkere fordelt på kjønn, oppgitt i reelt antall forekomster.

Kjønnsskjellene er tydeligere ved de tabuiserte forsterkerordene, noe som ikke er overraskende, da det helt til årtusenskiftet har vært ansett som ukvinnelig å banne. Danske Otto Jespersen (1911) hevdet til og med at kvinner ikke hadde evnen til å uttale stygge ord, og Kolsrud mente til og med i sin lærebok fra 1922 at kvinnen manglet taleorganer til å uttale slike stygge ord. *Jævlig* er den niende mest brukte adjektivforsterkeren i NoWac av de som er markert med *forst.* i BOB. Det skulle antyde at dette ordet er avtabuisert, mens *jævla* nok fortsatt kan regnes som vulgært og lite kvinnelig. Formen *jævla* gir 2054 treff i NoWac, men det korpuset gir ingen opplysninger om brukernes kjønn. Derimot viser Taus at av

62 treff på *jævlig/jævla*, er 58 sagt av menn og 4 av kvinner. I LIA er det 24 treff, alle sagt av menn (med 23 treff på *jævla* og 1 på *jævleg*). Også i BB er kjønnsforskjellen tydelig, av 368 treff er 77 % sagt av menn og 23 % av kvinner, og i NoTa er det 162 treff med samme kjønnsfordeling som i BB.

Fordelt på den dannede formen *jævlig* og den mer folkelige *jævla*, blir kjønnsforskjellen enda tydeligere. 84 % av vulgærformen *jævla* (egentlig genitivsform lånt fra svensk) er sagt av menn i BB, mens de står for 76 % av adjektivavledningen *jævlig*. I NoTa er 111 treff fordelt med 72 % brukt av menn og 27 av kvinner, mens *jævla* bare gir 9 treff, alle ytret av menn. LIA er et dialektkorpus der deltakerne for det meste er fra landsbygda, og de folkelige formene står sterkere. Selv om kvinnene også bruker denne tabuiserte forsterkeren i dette korpuset, velger de heller det mindre vulgære *jævlig*. Funnene i talespråskorpusene forsterkes av søk i LBK, som viser at mannlige forfattere bruker *jævla* noe under dobbelt så ofte som kvinner. Disse formene er ikke helt synonyme, da *jævla* betyr 'djevelsk', dvs. 'som tilhører eller er forgjort av djevelen', mens *jævlig* betyr 'noe som likner på djevelen'. Denne forskjellen er sannsynligvis i dag leksikalsk formørket. *Forbannet/forbanna* er imidlertid en tabuforsterker som ser ut til å tape terreng for *jævlig/jævla*. Det er seks treff i LIA og 10 i BB på formen *forbanna*, alle brukt av menn. Bruksendringen bekreftes ved søk i NB N-gram^{BETA}.

De forskjellige variantene av nykommeren *fucking/fuckings/føkkings* gir 1195 treff i NoWac, så i internettpublikasjoner har den fått godt innpass, men i de undersøkte talespråskorpusene er det bare fire treff i BB, tre sagt av menn. Det bekreftes også ved søk i NB N-gram^{BETA}, jf. figur 2.

FIGUR 2: Frekvens av variantformer av fuck i NB N-gram^{BETA} i perioden 1972–2013.

Resultatene antyder at kvinner ikke bruker mer hybride adjektivforsterkere enn menn, men at menn fortsatt bruker mer tabuiserte forsterkere enn kvinner.

[7] HVOR OG HVORDAN SKAPES LEKSIKALSKE SPRÅKMOTER?

Det er en vanlig påstand at leksikalske språkendringer som regel først skjer i bykulturer, der de toneangivende miljøene befinner seg, og etter hvert sprer seg til områdene rundt. Noen av de mest markante og lettest registrerbare endringene i ordforrådet er bruk av nye adjektivforsterkere. Mange irriterer seg over slik leksikalsk endring og prøver bevisst å unngå dem selv, mens andre tar dem kjapt i bruk for å markere sin språkbevissthet og modernitet, og kanskje også sosial tilhørighet eller vise at de tilhører de unge og språkbevisste. Derfor burde leksikalske endringsmønstre særlig kunne dokumenteres ved så utbyttbare og semantisk avblekede ord som adjektivforsterkere, som gjerne kan virke slangpregede (jf. Marm 1962, s. 89).

Imidlertid viser det seg at det stort sett er de samme adjektivforsterkere som gir treff i bare noen få av korpusene, og de største forskjellene finner jeg mellom dialektkorpuset LIA og tv-språket i BB. For eksempel forekommer den motepregede adjektivforsterkeren *bare* nærmest ikke i LIA (1 treff), og er mest brukt i BB (204 treff), jf. tabell 2. En videre analyse av disse tallene er presentert i tabell 6, som viser frekvens etter kjønn.

	LBK	LBK	Taus	Taus	LIA	LIA	BB	BB	NoTa	NoTa
	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F
helt	62	38	53	47	55	45	57	43	51	49
temmelig	73	27	63	37	77	23	100	0	100	0
bra	70	30	50	50	68	32	100	0	67	33
bare	66	34	45	55	0	100	53	47	48	52
sykt	38	62	0	0	0	0	0	0	83	17

TABELL 6: Motepregede adjektivforsterkere fordelt på kjønn i fem i talespråkskorpus og ett skriftspråkskorpus, etter registrerte forekomster.

Tallene i tabell 6 bør analyseres videre og helst med nyere korpus i tillegg. De analyserte korpusene har forskjellig størrelse og de enkelte tallene bør vurderes i forhold til det. Men de gir likevel et visst inntrykk av forskjeller mellom bosted og kjønn og endringer over tid. Kjønnsforskjellene i LBK er minimale når man korrigerer for antall informanter, bortsett fra at det er absolutt flest kvinnelige skribenter som bruker *sykt* som adjektivforsterker. Talemålskorpusene har balansert kjønnfordeling og tallene viser dermed kjønnsforskjellene direkte.

Det er bare i NoTa, som er Oslo talemål som gir treff på denne ganske nye adjektivforsterkeren, det er ingen forekomster i Taus, som er eldre oslomål og ingen i dialektkorpuset LIA.

Av de 27 markerte adjektivforsterkerne i BOB (tabell 1), er det 17 som ikke gir treff i LIA, og 16 i BB. I disse to korpusene er det da mindre spredning på adjektivforsterkerne. Ifølge tabell 6 er *helt* mest brukt i BB og NoTa, som her regnes som moderne bymål, men også en god del i Taus, som er eldre bymål, og også det modifierende *ganske* er frekvent i begge Oslo-korpusene, men gir få treff i LIA og er nærmest ikke brukt i BB. *Temmelig* viser også et fall i bruk i nyere korpus, det er relativt mange treff i Taus og noen i LIA, men og bare ett treff i NoTa og i BB. Derimot er *bra* interessant, da det gir ganske mange treff både i LIA, BB og NoTa. Det kan være at den forsterkeren har vært vanlig i norske dialekter, som i frasen *bra dum*, og så har spredd seg til bymål i seinere tid, som i dette sitatet fra NoTa: *Fy faen, her er de bra høflig, altså!* eller *Det er bra kult!* i (BB). Det hadde vært interessant å ha et korpus over talt ungdomsspråk for å utforske de nyere adjektivforsterkerne bedre. Det har skjedd en god del med ordforrådet hos ungdom siden 2006 da NoTa ble tatt opp

Kjønnsvariabelens betydning for endring i bruk av adjektivforsterkere burde vært undersøkt i mer oppdatert materiale. De korpusene som vi har tilgjengelig, har som regel ikke registrert informantens alder eller de er for små til å gi signifikante resultater, og dermed blir slike konklusjoner bare antydninger som trenger nyere materiale og videre forskning. Mine analyser viser likevel tendens til at endringene først skjer blant kvinner i urbane miljøer.

[8] HVILKE ADJEKTIV FORSTERKES?

Forskjellige adjektiv har tendens til å trekke til seg bestemte forsterkere. Min hypotese er at det er mer forsterking av vurderingsadjektiv enn av dimensjonsadjektiv. Dette har jeg undersøkt i NoWac for fire dimensjonsadjektiv og fire vurderingsadjektiv, presentert i tabell 7. NoWac er også skriftspråk, men internettsspråk befinner seg gjerne i en posisjon mellom tradisjonelt skriftspråk og talespråk.

Ved alle fire forsterkerordene er kombinasjonen med *god* mest frekvent, og den hyppigst bukte frasen er *veldig god*. På andre plass kommer *veldig stor*, men forskjellen i frekvens mellom dem er nettopp veldig stor. Ved forsterkerordet *jævlig* er frasen *jævlig god* mest frekvent, ellers er bildet at vurderingsadjektivenes har mye høyere frekvens med forsterker enn dimensjonsadjektivenes. Tallene bekrefter min antakelse om at vurderingsadjektiv forsterkes oftere enn dimensjonsadjektiv, nettopp fordi de er mer upresise og bedre tåler en subjektiv forsterker.

	veldig	jævlig	utrolig	sykt
lang	256	54	454	47
tung	862	13	117	12
stor	6359	58	883	78
bred	173	0	22	2
pen	1234	9	505	43
god	3185	314	4630	209
hyggelig	3367	7	616	4
stygg	238	29	145	18

TABELL 7: Forekomst av fire forskjellige adjektivforsterkere foran fire dimensjonsadjektiv og fire vurderingsadjektiv i internettkorpuset NoWac.

FIGUR 3 OG 4: Frekvens i Nasjonalbibliotekets database NB N-gram^{BETA} for frasene *veldig bra*, *veldig dårlig*, og *jævla godt/jævla vondt*.

Westervoll (2015, s. 82) antyder at det som regel er negative overledd som forsterkes. Det stemmer ikke helt med mine observasjoner, forskjellen kan komme av at Westervoll bare bruker LBK som materiale, og at talespråk gir andre mønstre. For mange av de undersøkte forsterkerne ser man klar tendens til at flest positive adjektiv blir forsterkerket, jf. figur 3 som viser bruken av *veldig bra/veldig dårlig* ved søk i NB N-gram^{BETA}, og figur 4 der negative forsterkerord som *jævlig/jævla* er mer frekvent ved det positive adjektivet *godt* enn ved det negative *vondt*.

Kurvene i figur 3 og 4 tyder på at banneordet *jævlig/jævla* som forsterker er sterkt avtabuisert, men

betyr det samtidig at det er i ferd med å bli grammatikalisert i moderne norsk?

Forsterkerord har en viktig funksjon i å markere talerens holdning til det som omtales, ofte mer enn å markere grad eller intensitet, og velges derfor ut fra stilistiske eller identitetsmarkerende behov. Særlig brukes tabubelagte forsterkere på den måten. Siden det tydeligvis er stor valgfrihet i ordvalget ved forsterking, kan man neppe regne forsterkerordene som totalt grammatikaliserte, muligens bortsett fra de aller mest frekvente, som *helt*, *veldig* og *svært*. Nasjonalbibliotekets søketjeneste NB N-gram^{BETA} gir veldig god oversikt over endringer i ordbruk over tid, jf. figur 4, som viser at frasen *jævla godt* har en sterkt økende frekvens, mens *jævla vondt* helt tydelig har sunket fra 1980 til i dag. Undersøkelsen i de fem korpusene i denne artikkelen, viser at de mest brukte forsterkerordene i norsk er ganske stabile, som *helt*, *veldig*, *svært*, *virkelig*. Flere av de undersøkte forsterkerordene har mange treff i korpusene, mens en god del av de som er markert med *forst.* i BOB, har få eller ingen treff. Det betyr nødvendigvis ikke at de har lidd språkdøden som forsterkere, men at de brukes i faste uttrykk som gjerne hører til i litterært språk, og dermed skal lemmatiseres og forklares i en allmennordbok. Antall treff i LBK viser at de har et liv i skriftspråket, men med spesialiserte oppgaver som kollokasjoner. For eksempel brukes forsterkeren *blottende* kun foran adjektivet *ung*, forsterkeren gir 9 treff i LBK, alle med samme overledd. NB N-gram^{BETA} viser sterkt fall i bruken av frasen *blottende ung* fra 1940 til 2013, men vi kan ikke utelukke at *blottende* en dag blir en moteforsterker, semantisk er det beslektet med dagens moteord *bare*.

[9] AVSLUTNING: SEMANTISK AVBLEKING ELLER GRAMMATIKALISERING?

Når innholdsord som betegner objekter, prosesser eller egenskaper (åpne ordklasser) går over til å fungere som grammatiske markører eller funksjonsord (lukkede ordklasser), kalles det gjerne grammatikalisering. Grammatikalisering skjer ved en gradvis og langsom prosess, og det er noe usikkert om forsterkerord som kommer på moten er på vei til å bli grammatikalisert, som det er hevdet i faglitteraturen jf. Westervoll (2015) og Aijmer (2018), det er neppe nok med økt bruksfrekvens og semantisk avbleking. Det er ikke opplagt at populære forsterkerord alltid ender som grammatiske leksemer, for i så fall burde de forsterkerordene vi brukte mest tidligere, i dag regnes som rent grammatiske leksemer og tilhøre lukkede ordklasser. Riktignok er forsterkere ofte semantisk avbleket, særlig de høyfrekvente, men i mange tilfeller fungerer de i tillegg også som karakteriserende bestemmerledd. Om man ser både på frekvens og på hvilken type adjektiv som blir forsterket, viser det seg at mange av de forsterkede ordene er positive. I NoWac gir *veldig* som forsterker av åtte sentrale positive adjektiv (*pen*, *god*, *bra*, *hyggelig*, *glad*, *deilig*, *flink*, *klok*) sammenlagt 21489

(78 %) treff, mens forsterking av åtte sentrale (nær-antonyme) negative adjektiv (*stygg, vond, ille, leit, trist, ekkel, dum, dårlig*) 6054 (22 %) treff til sammen (adjektivene er lemmatisert i søket, slik at også bøyde former telles med). Det vil si at forsterkeren *veldig* brukes over tre ganger så ofte ved positive adjektiv som ved negative i NoWac-korpuset. Ved undersøkelse av *helt* som adjektivforsterker foran de samme adjektivene, gir de positive 2405 (85 %) treff og de negative 422 (15 %) treff. (Riktignok modifieres svært mange av de positive her av et *ikke* og de negative av et *bare*, som representerer et antonymt og dempet innhold av adjektivene, men det endrer jo ikke selve ordbruken.)

Fjeld (2001) beskriver kategorimodifisering av vage adjektiv, der en del bestemmerord defineres som sentralitetsindikerende (f.eks. *virkelig, sann*), andre periferiindikerende (*såkalt, omtrent*), tangeringsindikerende (*nesten, nær sagt*) eller pseudoindikerende (*liksom, skinn-*). Det virker som om noe av den samme semantikken kan gjelde for adjektivforsterkere. De fleste forsterkere burde pr. definisjon være sentralitetsindikerende, men ofte er det nettopp periferi eller pseudoindikasjon som er funksjonen. Samme forsterkerord kan forsterke eller modifisere overledd som betegner både gode og dårlige egenskaper, eller brukes med helt motsatt betydning i stilfiguren oksymoron. Allerton (1987, s. 18) har lansert en tredelt kategorisering av adjektiv, som også kan brukes på adjektivforsterkere, nemlig skalære (*stor, lys*), teliske (*tilstrekkelig, mulig*) og absolutive (*fantastisk*). Slik kategorisering innebærer at ordene har en semantisk funksjon og dermed ikke er grammatisk bestemt, men at brukerne velger sine forsterkerord ganske fritt ut fra semantiske og kommunikative behov.

Vanligvis brukes forsterkere for å styrke betydningen av noe som er godt eller noe som er vondt eller dårlig ved vurderingsadjektiv. Det er ikke nødvendigvis betydningssammenheng mellom det opprinnelig semantiske innholdet i forsterkeren og det adjektivet som forsterkes. Dermed anses adverb som er semantisk avbleket som grammatikalisert. Det betyr at forsterkerord er begrenset til bruk ved visse overledd, som en del av et språks idiominventar og har sterk kollokativ kraft: *faderlig fort, flyende forbannet, kokende hett*. Kollokasjoner hører imidlertid til et språks leksikon.

Det er derfor diskutabelt å konkludere at ordvalget ikke er leksikalsk, men grammatisk bestemt. Å regne idiommer eller faste fraser som uttrykk for grammatiske funksjoner vil gjøre grammatikken svært omfattende, forsterkerordene hører fortsatt til språks leksikalske inventar eller kollokasjonsvokabular der brukerne har valgmuligheter, til forskjell fra forsterkere ved perifrastisk gradbøying av adjektiv med *mye-mer-mest* i stedet for endelsene *-ere* og *-est*. Grammatikalisering innebærer med nødvendighet semantisk avbleking, men semantisk avbleking innbærer ikke med

nødvendighet grammatikalisering. De tradisjonelle forsterkerord flest er mer seiglivet enn mange antyder. De vanligste har vi hatt lenge, og de vil sannsynligvis også bli beholdt videre. Men det viser seg at noen få markører har sitt oppsving og raske fall, særlig i slang og ungdomsspråk.

REFERANSER

- Aijmer, Karin. 2018. "That's Well Bad". Some New Intensifiers in Spoken British English. I *Corpus Approaches to Contemporary British Speech*, edited by Robbie Love, Vaclav Brezina & Karin Aijmer, 60-95. London: Routledge.
- Allerton, David J. 1987. English intensifiers and their idiosyncrasies. I *Language Topics: Essays in Honour of Michael Halliday*, Vol. 2, redigert av Ross Steele and Terry Threadgold, 15-31. Amsterdam: John Benjamins.
- Bierwish, Manfred. 1987. «Dimensionsadjektive als strukturierender Ausschnitt des Sprachverhaltens». I *Grammatische und konzeptuelle Aspekte von Dimensionsadjektiven*, redigert av Manfred Bierwish, M & Ewald Lang, 1-28.. Berlin: Springer Verlag.
- Bolinger, Dwight. 1972. *Degree Words*. The Hage, Paris: De Gruyter.
- Fjeld, Ruth Vatvedt, Anders Nøklestad & Kristin Hagen. 2020. Leksikografisk bomålskorpus (LBK) – bakgrunn og bruk. I *Leksikografi og korpus. En hyllest til Ruth Vatvedt Fjeld*, *Oslo Studies in Language* 11(1), redigert av Janne Bondi Johannessen & Kristin Hagen, 47-59.
- Fjeld, Ruth Vatvedt. 2014. Banning på tv: mer vanlig, mindre tabu. *Språknytt* 2, 18-21.
- Fjeld, Ruth E. Vatvedt. 1998. *Rimelig ut fra sakens art. Om tolkning av ubestemte adjektiv i regelgivende språk*. Avhandling for doktorgraden, Universitetet i Oslo.
- Fjeld, Ruth E. Vatvedt. 2001. Om leksikalsk ubestemthet. I *Nordiska Studier i Lexikografi 5: Rapport från Konferens om lexikografi i Norden, Göteborg 27.-29. maj 1999*, redigert av Martin Gellerstam, Kristinn Johannesson, Bo Ralph & Lena Rogström, 386-406.
- Jespersen, Otto. 1911. Om banden og sværgen. Iagttagelser om edernes sproglære. I *Festskrift til H.F. Feilberg fra nordiske sprog- og folkemindeforskere på 80-årsdagen de 6. August 1911*. Kristiania: Bymaalslaget
- Johansson, Stig. 1993. 'Sweetly obvious': some aspects of adverb-adjective combinations in present-day English. I *Data, Description and Discourse: Papers on the*

English Language in Honour of John McH. Sinclair, redigert av Michael Hoey, 39–49. London: Harper–Collins.

Kolsrud, Sigurd. 1922. *Maal og Maalgransking*. Oslo: Det norske Samlaget.

Marm, Ingvald. 1962. *Slang og sjargong*. Oslo: Aschehoug

Nasjonalbiblioteket. 2015. NB N-gram^{BETA}, http://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/

Nøklestad, Anders, Kristin Hagen, Janne Bondi Johannessen, Michal Kosek, & Joel Priestley. 2017. A modernised version of the Glossa corpus search system. I, *Proceedings of the 21st Nordic Conference on Computational Linguistics (NoDaLiDa)*, redigert av Jörg Tiedemann, 251–254.

Pinkal, Manfred. 1985. *Kontext und Bedeutung*. Tübingen: Narr Verlag

Tagliamonte, Sali. 2008. So different and pretty cool! Recycling intensifiers in Toronto, Canada. *English Language and Linguistics* 12(02): 361–394.

Westerwoll, Maria Theresa Robles. 2015. *Dødsinteressant eller sykt unyttig? En korpusbasert tilnærming til grammatikaliseringen av forsterkende elementer i norsk*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo

SUMMARY

Intensifiers are described in several recent articles as unstable vocabulary elements. This article presents an investigation of intensifiers of adjectives in four Norwegian corpora of speech language and two of written language, which shows that some intensifiers are rapidly increasing in use and others declining. An adjectival intensifier does strengthen or underline the meaning of the adjective, but is also an important mean to show the speaker's opinions or attitude to what is described. The investigation shows to which degree the use of such intensifiers is changed in modern Norwegian spoken language according to some social variables, and gives a brief discussion of whether changes in use results in grammaticalization of the most frequent intensifiers or just show changes in lexical popularity.

KONTAKT

Ruth Vatvedt Fjeld
Universitetet i Oslo
r.e.v.fjeld@iln.uio.no